

זכר לחורבן בית המקדש

[בין המצרים (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו אוצרות התורה, כרך ב' בחלק "מועדים".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

מסרו לנו חז"ל (בבא בתרא ס:.) –

- "כשחרב הבית בשניה, רבו פרושים בישראל, שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין.
- נטפל להן ר' יהושע אמר להן: בְּנֵי, מפני מה אי אתם אוכלים בשר, ואין אתם שותים יין?
- אמרו לו, נאכל בשר שממנו מקריבים ע"ג המזבח ועכשיו בטל?!; נשתה יין שמנסכים ע"ג המזבח ועכשיו בטל?!
- אמר להם, אם כן, לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות! – (ענו:) אפשר בפירות.
- (א"ל) פירות לא נאכל (בגלל ז' מינים של ביכורים), מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים! – שְׁתַּקּוּ.
- **אמר להם**, בְּנֵי, בואו ואומר לכם: שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר, שכבר נגזרה גזירה. ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר, שאין גוזרין על הציבור אא"כ רוב ציבור יכולין לעמוד בה. אלא כך אמרו חכמים:

- (1) קָד אדם את **ביתו** בסיד, ומשייר בה דבר מועט אמה על אמה כנגד הפתח.
(2) עושה אדם צרכי **סעודה**, ומשייר בה דבר מועט...
(3) עושה אשה כל **תכשיטיה**, ומשיירת בה דבר מועט, שנאמר אם אשכחך ירושלים וכו' זה אפר מְקַלָּה בראשי החתנים. וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. (אח"כ עוברת הגמרא לדון בגזירות שנגזרו על עצמנו מחמת גזירות נגד התורה שהממשלות הרעות גזרות עלינו) דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד ילדים וכו' אלא הנח להם לישראל, מוטב יהיו שוגגים ולא מזידין". (שהרי אין בכוחם לקיים עליהם)...
- ר' יהושע מלמדנו כאן חכמה עצומה, שאין להיִתְפַּשׁ לקיצוניות אפילו ברגשי קודש, כי היא לא תצלח. אבל מצד שני, הסוגיא מלמדנו שההגיון נותן והסברא מחייבת שהאדם יתאבל בצורה החריפה ביותר, כי מבלעדי בית המקדש אין לנו חיים תקינים. אלא שהנסיבות של מגבלות-החומר מונעות מהציבור הנרחב אבלות כזאת. כלשונו של מהר"ל: "אבל מה שראוי לאדם מצד חורבן בית קדשנו ותפארתנו, אם באנו לעשות כמו שראוי להיות, **הרי לא היה נשאר לו חיים לגמרי**". (יניצח ישראל", פ"כג).
- "כי ירושלים הוא עצם ועיקר מעלת העולם". (שם).

ויש לנו לשאול שלוש שאלות, [ותשובתן בצידן]:

א. למה לא הוזכר כאן איסור של שחוק?

נענה על כך, כי אמנם בשו"ע (תק"ס סעיף ה') הביין שזה שייך כזכר לחורבן, אבל מהר"ל (ינתיבות עולם", ליצנות פ"א, "באר הגולה", עמ' עא, עה) מסביר שזהו ענין כללי בלי שום שייכות לחורבן בית המקדש. והוא בגלל שאין חיי עולם הזה ראויים לשחוק, וכך לשון חז"ל "אסור למלאות פיו שחוק בעולם הזה!" (ברכות דף לא.) ולא תלו הסיבה מפני חורבן בית המקדש. ובאמת בקובץ ההלכות זכר לחורבן (ב"ב ס:), ושוב בתענית (ל') – לא הוזכר איסור זה. והרי דבר הוא.

ב. למה הסוגיא בבא בתרא (ס:) לא הביאה איסור של שירה? (סוטה מח.)

זה משום שזו גזירה מחמת ביטול הסנהדרין, כלומר ביטול החכמה, ולא על חורבן ביהמ"ק. (עייין מהר"ל, "נתיבות עולם", ליצנות פ"א).

ג. ולמה לא הזכירו איסור להניח עטרות-זהב בראש החתן והכלה?

התשובה היא, כי זה לא שייך לחורבן ביהמ"ק אלא לזכרון התקפותיהם-הנפשעות של האחים הורקנוס ואריסטובולוס. (רש"י על סוטה מט.).

ובכן, עלינו לחזור ולעיין בשלוש הגזירות הנ"ל, על בית, סעודה ואשה. [כדברי ר' יהושע לעיל]

בספר "תורת חיים" (מהגאון הרב אברהם חיים שור, נדפס בשנת שפ"ד), מביא על סוגייתנו נימוק מהפסוק (ישעיה נח, ז): "הלוא פָּרַס לרעב לחמך (=סעודה) / כי תראה ערום וכסיתו (=לבוש) / ועניים מרודים תביא בית" (=בית). – הרי אלו הם ג' חלקי האדם. ובגלל שאין מדרגת הזכר להתקשט, גזרו רק על הנשים. ועוד הוא כותב, כי בעבודת ביהמ"ק היו שלושה – הבית (=ביהמ"ק), בגדי כהונה (=קישוט), והקרבת (שולחן גבוה ומזון).

אבל מהר"ל הוסיף נימוק עמוק.

א. **בֵּית**. אם ביתו של הקב"ה חרב, איך יכון שוב הבית הפרטי שלנו? "מיום שחרב ביהמ"ק נגזרה גזירה על בתיהם של צדיקים שייחרבו... דִּין לעבד להיות פְּרָבו" (ברכות נח:). – "ולפיכך אין ראוי לשכוח ולעשות כל צרכיו בשלימות כאילו היה ביהמ"ק קיים. לפיכך מניח אמה על אמה כנגד הפתח (דוקא) כי במקום אחר שבבית, הרי בטל אותה אמה אצל השאר ואין כאן חסרון (=אין החסרון ניכר ובולט לעין). אבל כנגד הפתח הרי ראוי להיות יפה ביותר, כי כאשר נכנס (אדם) רואה לראשונה מקום זה בלבד, ואינו בטל מול שאר הבית" ("ניצח ישראל", פ"כג).

יש להוסיף על דבריו: "אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה" (תהלים קיח, כב) הרי היא האבן המרכזית שבאמצע השער הקשתי שבכניסה לדירה, לשם כל העיניים מופנות מחמת יופיה וגדלה. "אבן פֶּחַן, פֶּנֶת יְקֶרֶת". (ישעיה כח, טז) והרי ירושלים היא שער שמים "וכל המתפלל במקום הזה, כאילו התפלל לפני כסא הכבוד". (פרקי דר"א, לה) ולכן יש לכל אדם להשתתף בצער העולם ולהשאיר אותו המקום בביתו חרב.

עלינו להשתתף בצער השכינה. כאשר ר' יוסי נכנס לחורבה, שמע בת קול המנהמת כיונה ואומרת: "אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות... מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם". (ברכות ג.).

כל מה שאנו נוהגים לגור בבתי מסוידיים ומצוירים, הוא תמוה ומשונה כל עוד ביתו של הקב"ה עדיין חרב, ומוזר במיוחד קניית בתים בחו"ל.

• כך כתב ספר של"ה: "אודיע מה שבלבי היה בוער תמיד, כשראיתי בניי בונים בתים כמו מבצרי הָשָׁרִים, עושים דירת קבע בעוה"ז בארץ הטמאה... וזה נראה כהיסח דעת מהגאולה. תבנו בתים כפי הכרח צרכיכם, ולא יותר" (סוף מסכת סוכה).

- כן כתב בן־דורו נר' חיים, "ספר החיים" חלק "גאולה וישועה" פרק א) אָחיו של מהר"ל, בספרו "גאולה וישועה" "לפי שרבים מבני עמנו כמעט מתייאשים מהגאולה, כאילו הם תושבים בארץ האויב, ובונים להם בתים נאים (ומאריך בענין החיוב להשאיר אמה על אמה בלי סיד, זכר לחורבן). והדר בחו"ל כאילו אין לו אלוה, ועוד עושה לו קביעות דירתו כאילו מחשבתו שיהיה שם עד עולם?".
- עוד התייחס לזה בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קלח) על דברי "ספר חסידים" נגד בניית בית מאבנים "להרחיב לו משכנות בחו"ל ולהתייאש מהגאולה!?".
- ושמעתי ממו"ר הרב דביר שזה נרמז בגמרא:

הרי באיסור של ג' שבועות התבססו על הפסוק "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ" (שה"ש ב, ז). אבל לא הודיעו לנו מתי התאריך, מתי "תחפץ"? אלא: "אחרי 400 שנה לחורבן הבית, אם יאמר לך אדם: קח שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד, לא תקח" (ע"ז ט:). ומפרש רש"י: שהיא קץ הגאולה ותיקבץ לנחלת אבותיך, ולמה תפסיד הדינר?". כלומר, מדובר בקניית בית בחו"ל. והרי בזמן שרבינא ורב אשי ערכו תלמוד הבבלי, כבר עברו 400 שנה מאז החורבן – ובכן כתבו כאן על תקופה שכבר נסתיימה בעבר! ומשום מה להזכירו?

אלא שתאריך זה הוא אלף שנה בדיוק אחרי שמנשה המלך-הרשע העמיד צלם בהיכל "שיקוף שומם" (דניאל יב, יא). באותה שנה מת חזקיה, ובגלל שלא שר שירה על הגאולה נדחה הקץ לאלף שנה (גימטריא 'תחפץ' במילוי האותיות היא: תאו, חת, פא, צדי = 1,000). כלומר, תוקפן של ג' השבועות היה רק עד שנת 468 לספירה הכללית. בזה מובן למה כל הראשונים (הרי"ף, הרמב"ם, והרא"ש וכן השו"ע) לא הזכירו את האיסור הזה. ומני אז אסור לו ליהודי לרכוש לו בית או שדה בחו"ל, אלא עליו לגור בשכירות. כי אם יטרח לקנות, הוא מורה בזה שהתייאש מהגאולה. כי כל שעה ושעה "יעידינה הוא", אם אנו לא נקלקל שוב ע"י מעשינו הרעים. משום ידיעה זו על איסור ההשתקעות בחו"ל, כתבו סוגיא זו שבע"ז ט: כי מלמדנו דין זה מאז ואילך. (ע"כ מדברי מו"ר הרב דביר)

וזה דין ב"בית". מן הטעם הזה של צפייה לגאולה אנו מצווים להכין "רמז" מסוים זה של "אמה על אמה" ללא סיד בבתיים שאנו דרים בהם, להפגין לאחרים ולהתחנך אנו עצמינו על "חוסר שלימותנו".

ב. **סעודה.** זהו הטעם של "שיור" בצרכי הסעודה שהזכרנו.

כי אמרו "אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם" (ברכות ג.) והיינו "פֶּתַח בַּמִּזְבֵּחַ וְסִיִּים בְּשׁוֹלְחָן" – (חגיגה כז.) כי זה מרמז על המזבח. ומה שאמרו בזוהר (ב/קנו:) שגם כאשר האדם מתעדר במעדנים על שולחנו, הוא חייב להתעצב על שולחנו של קונו ויוצרו, לכן אנו שרים אח"כ "על נהרות בבל". ואמרו "שלא יהא שולחנך מלא, ושולחן רבך ריקם" (חגיגה ז.).

ג. **תכשיטים.** כן בעניני קישוטי-אשה, הרי בני"י הם "כלה" המוזכרת בשיר השירים, והם תכשיטי של הקב"ה: "משל לאחד שהיה יושב ועושה עטרה למלך. עבר אחד עליו ואמר: כל מה שאתה יכול לקבוע בה אבנים טובות ומרגליות, תקבע. שעתיד להינתן על ראשו של מלך. כך אמר הקב"ה למשה, כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל, תשבח, לגדלך ולפארך, תפאר. שאני עתיד להתפאר בהם: 'ישראל אשר בך אתפאר'" (מדרש ויק"ר ב.). ברור מזה שמאז חסר להקב"ה קישוטי (=בני"י), מוטל גם על בנות ישראל להינזר מקישוטיהן.

מסכם מהר"ל:

- "לכך (מוטל) על האדם להתאבל על חורבן ביהמ"ק ויהיה מתאונן ומקונן על חורבנו ויתפלל שיחזור ה' ויבנה את ביהמ"ק. וכאשר אין האדם עושה זאת, כאילו הוא היה סיבה לחורבנו". (י"נצח ישראל", פ"כג).
- הנה העיר ביתר נחרבה כי תושביה לא התאבלו על חורבן ירושלים (ירוש' תענית, ד/ה) – "ומה נחשב מי שאינו נותן לבו כלל על זה, ואינו מתאונן על כבוד שמים, כאשר יראה ארמון זרים על מרום הרים, והדום רגלי בית אלהינו חרב בעונינו". (מהר"ל, שם)

והבטיחו לנו, "המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" (תענית ל:).
כלומר, אמנם כולנו נהיה נוכחים בעת הגאולה, אבל לא כל אחד ואחד יזכה "לראות" בשמחתה. (מלשון "ולבי ראה" – קהלת א/טז). מי שהתאבל הוא שיזכה לראות ולהכיר בגאולה.
ומכאן הערה עזה לעורר את הלבבות.